

MARTA CZYŻAK

Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu

**Marcin syn Pawła z Gołocic (zm. 1448) – wikariusz katedry
i notariusz kapituły gnieźnieńskiej, archidiakon i oficjał pomorski,
skryptor kanonu mszalnego**

Marcin son of Paweł of Gołocice (d. 1448) – cathedral vicar and notary of the Gniezno chapter,
Pomeranian archdeacon and official, scriptor of the canon of the Holy Mass

Biografie wikariuszy katedry gnieźnieńskiej, a także innych duchownych średniego szczebla hierarchii kościelnej, w młodości niekiedy notariuszy publicznych w kancelariach konsystorskich i biskupich, dostarczają przykłady niejednej barwnej, obfitującej w urzędy i funkcje, kariery kościelnej¹. Dotyczy to szczególnie tych duchownych – wikariuszy, dla których służba w katedrze gnieźnieńskiej (przede wszystkim śpiew godzin kanonicznych) była tylko etapem w drodze ku wyższym godnościom i urzędom. W przypadku Marcina z Gołocic okres ten trwał jednak przynajmniej 20 lat i łączył się z dużym zaangażowaniem w pełnienie służby Bożej oraz aktywną działalnością na rzecz kapituły i katedry gnieźnieńskiej.

Marcin pochodził z Gołocic w parafii Witonia w powiecie łęczyckim (ok. 6 km na północny wschód od Łęczycy), z drobnej szlachty. Miał braci: Piotra i Klemensa². Jego młodszym o pokolenie krewnym był zapewne Marcin, syn Andrzeja z Gołocic, który w 1441 r. immatrykułował się na Uniwersytecie Krakowskim³. Marcin jako pleban w Stawie nazywany był czasem w literaturze Marci-

¹ Zob. np. ostatnio A. Gąsiorowski, I. Skierska, *Szymon ze Stawu (zm. przed lub w 1452), kanonik łęczycki i kaliski, oficjał i wikariusz kamiński, pomorski i kaliski*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 50, Warszawa–Kraków 2015, s. 282-284.

² T. Nowak, *Własność ziemiska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagielly*, Łódź 2003, s. 117-119.

³ *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400-1508. Biblioteka Jagiellońska rkp. 258*, t. 1-2, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, przy współpracy R. Grzesika, Kraków 2004, t. 1, s. 190 [41e/040].

nem synem Pawła ze Stawu, przy czym osoby tej (jednocześnie archidiacona i oficjała pomorskiego) nie łączono z Pawłem z Gołocic, wikariuszem katedry gnieźnieńskiej i notariuszem kapituły⁴. Dodatkowo akta konsystorza gnieźnieńskiego nazywają go w latach 1412-1442 *orologistą* gnieźnieńskim (recte: *horologista*): pełnił, jak się zdaje, funkcję katedralnego zegarmistrza. W maju 1414 r. został określony jako były zegarmistrz (*olim orologista*), mimo to przydomkiem tym określany był nadal, np. w styczniu 1418 r., kiedy odgrywał rolę prokuratora Aleksandra księcia mazowieckiego, prepozyta kapituły gnieźnieńskiej, w sporze z kapitułą, w lipcu 1433 r. przy okazji nominacji surogackiej, w kwietniu 1442 r., kiedy pojawił się w konsystorzu po raz ostatni, określony tytułami archidiacona pomorskiego i prokuratora kapituły wrocławskiej⁵.

W jego karierze kościelnej można wyróżnić dwa zasadnicze wątki: notarialny, związany z wykonywaniem zawodu notariusza publicznego, i beneficjalny, związany z obejmowaniem kolejnych beneficjów, urzędów i funkcji kościelnych. Oba biegly równolegle obok siebie od początku jego odnotowanej źródłowo aktywności, tj. od 1412 r.: przed 5 lutego 1412 r. objął parafię w Borkowie w archidiaconacie kaliskim, przed 12 marca 1412 r. został notariuszem publicznym *imperiali auctoritate*⁶. W 1434 r. porzucił jednak funkcje notarialne w związku z objęciem urzędu archidiacona pomorskiego w kapitule wrocławskiej.

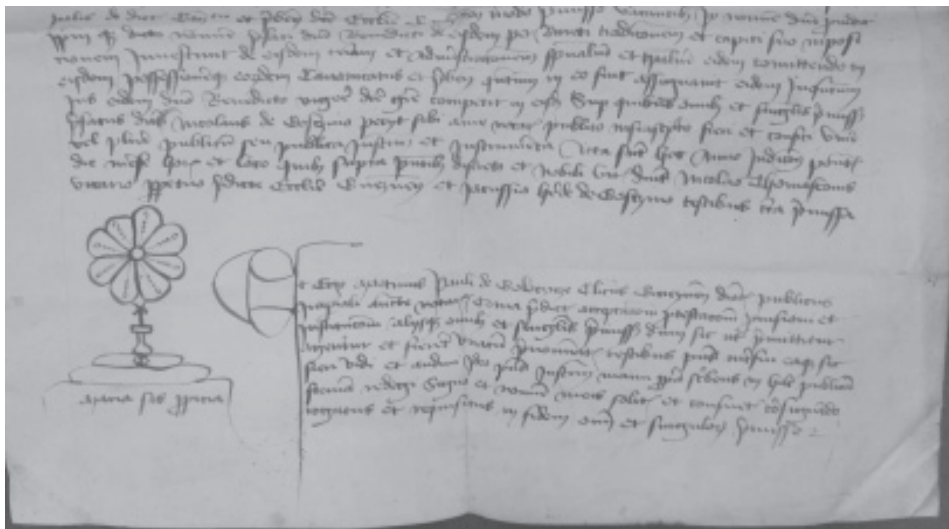
Przedstawmy najpierw wątek beneficjalny. Przed 21 października 1414 r. został wikariuszem katedralnym prebendy *fundi* Leśniewo, którą posiadał najpierw Daćbóg ze Szczawina, kanonik gnieźnieński (1401-1419) i kantor płocki, a potem Władysław Oporowski (1420-1434), scholastyk wrocławski (1420-1434), przyszyły podkanclerzy Królestwa (1428-1434), biskup wrocławski (1434-1449) i arcybiskup gnieźnieński⁷. Latom spędzonym w bliskości tego wybitnego duchownego i dyplomaty zawdzięczał Marcin z pewnością swój awans do kapituły wrocławskiej. Miał przy tym naturę koncyliacyjną, co zapewne zyskało uznanie przyszłego biskupa: w październiku 1417 r., będąc świadkiem sporu

⁴ J. Fijałek, *O archidiakonach pomorskich i urzędnikach biskupich w archidiaconacie pomorskim archidiecezji wrocławskiej w XII-XV wieku*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu” 6 (1899), s. 126, 151; A. Gąsiorowski, I. Skierska, *Średniowieczni oficjałowie gnieźnieńscy*, „Roczniki Historyczne” 61 (1995), s. 70. Pełne dane biograficzne: T. Nowak, *Własność ziemska*, s. 118; Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395-1453) podkanclerzy królewski, biskup wrocławski i arcybiskup gnieźnieński*, „Studia Claromontana” 21 (2003), s. 301.

⁵ Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie (dalej cyt.: AAG), ACons. A 3, k. 20v; A 4, k. 65r; A 7, k. 5r; A 15, k. 114v; A 17, k. 142r; A 42, k. 59v; *Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce*, t. 4, red. M. Plezia, Wrocław 1975, s. 807.

⁶ AAG, ACons. A 3, k. 20v (5 II 1412), k. 44v (12 III 1412). Nie zachowała się księga oficjała z 1410 r.

⁷ J. Korytkowski, *Pralaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych*, t. 1-4, Gniezno 1883, t. 1/1, s. 91, 189; M. Czyżak, *Kapituła katedralna w Gnieźnie w świetle metryki z lat 1408-1448*, Poznań 2003, s. 322, 403.

Il. 1. AAG, Dypl. Gn. 1, nr 331

Akt objęcia przez Benedykta z Modły kanonii i prebendy w kapitule gnieźnieńskiej, Gniezno, 28 IV 1414, instrument notarialny Marcina z Gołocic.

Fot. M. Muraszko

Daćboga ze Szczawina z altarzystą Lutkiem ze Strzępina o połowę domu, którą altarzysta dzierżawił od Daćboga i przekazał – zapewne bez zgody właściciela – innemu altarzyście, Klemensowi z Opoczna, w celu zażegnania sporu, odstąpił swój dom wikariuszowski Klemensowi. Otrzymał w rekompensacie od kanonika mieszkanie w jego domu, a od kapituły prawo do objęcia całej połowy po śmierci Daćboga⁸.

W ramach kolegium od 10 stycznia 1415 r. sprawował urząd sukcentora; poprzedni sukcentor, Sędek z Niedabyła, późniejszy archidiakon łęczycki (1427-1442) i kanonik gnieźnieński (1432-1433), zrezygnował przed oficjałem gnieźnieńskim ze wskazaniem właśnie na jego osobę⁹. Sukcentor chóru katedry gnieźnieńskiej (*succentor chori*) czuwał nad poprawnością śpiewu liturgicznego oraz porządkiem w chórze; w uroczystości w czasie jutrzni i nieszporów z udziałem kapituły intonował antyfony i psalmy, być może także responsoria i inne części oficjum. W katedrze wrocławskiej śpiewał *Pasję* w Niedzielę Palmową i *Exultet* w czasie

⁸ AAG, ACap. B 14, k. 69v-70r: [...] *dominus Martinus rector ecclesie parochialis in Sampilno ad sopiendum huiusmodi contenciones [sic] cessit de domo sua vicariali domino Clementi plebano in Jarzambkovo.*

⁹ AAG, ACap. B 14, k. 49v; ACons. A 5, k. 8v: [...] *dominus resignacionem admissa [...] ad voluntatem domini Sandconis dominum Martinum de Golocicze vicarium Gnesnensem investivit [...] per manus seu capiti suo impositionem de eadem succentoria investivit et sibi providit.*

Wigilii Paschalnej (XVIII w.), w katedrze wrocławskiej w święta kierował połączonymi chórami wikariuszy i uczniów¹⁰. Musiał dysponować zatem dobrym głosem, znajomością nut i śpiewu gregoriańskiego. Marcin po raz ostatni jako sukcencor został wspomniany w nocie w aktach konsystorskich z 4 sierpnia 1417 r., jako wikariusz (i pleban w Stawie) – w zapisce z 1 marca 1434 r.¹¹

W czasie posiadania katedralnej wikarii trzykrotnie zmieniał parafię¹²: na początku 1412 r. był plebanem w Borkowie (obecnie Borków Stary) w archidiaconacie kaliskim, zapewne z prezenty królewskiej: 5 lutego 1412 r. jako tamtejszy pleban skarżył cieśli z Kalisza o wadliwie wykonane prace przy kościele, za które zresztą z góry zapłacił: jego zdaniem, skonstruowali zbyt słaby drewniany strop, nie położyli natomiast drewnianej podłogi w zakrystii; szacował straty na 20 grzywien¹³. Zrezygnował z tej parafii przed 10 października 1415 r., kiedy źródła wspominają jako plebana Pawła¹⁴.

Przed 23 października 1415 r. został – zapewne z prowizji arcybiskupa Mikołaja Trąby – plebanem w arcybiskupiej wsi Sompolno w archidiaconacie gnieźnieńskim (klucz grzegorzewski), przy granicy z diecezją wrocławską. Jeszcze w 1419 r. procesował się o dziesięciny należące do tego kościoła¹⁵. W kwietniu 1421 r. był już plebanem w Stawie w archidiaconacie gnieźnieńskim (między Wrześnią a Słupcą), z wszystkich trzech parafii – najbliżej Gnieznu¹⁶. Pasterzował tu przynajmniej 13 lat: z tytułem plebana wspomina go jeszcze zapiska z 1 marca 1434 r., kiedy stawiał się w konsystorzu jako prokurator Władysława

¹⁰ AAG, ACons. E 40, k. 16r; S. Chodyński, *Organy, śpiew i muzyka w kościele katedralnym wrocławskim*, Wrocław 1902, s. 97-104, 107; tenże, *Wikariusze katedry wrocławskiej*, Wrocław 1912, s. 25-27; J. Nowacki, *Kościół katedralny w Poznaniu*, Dzieje Archidiecezji Poznańskiej, t. 1, Poznań 1959, s. 699; K. Lutyński, *Kapituła katedralna w Poznaniu w XVI w. Organizacja i majątek*, Poznań 2003, s. 43-45; K. Stopka, *Szkoły katedralne metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu. Studia nad kształceniem kleru polskiego w wiekach średnich*, Kraków 1994, s. 111.

¹¹ AAG, ACons. A 6, k. 157 = *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta*, ed. B. Ulanowski, t. 1, *Acta capitulorum Gneznensis, Poznaniensis et Vladislaviensis (1408-1530)*, t. 2, *Acta iudiciorum ecclesiasticorum dioecesium Gneznensis et Poznaniensis (1403-1530)*, Kraków 1894, 1901 (dalej cyt.: AC 1, 2), AC 2, nr 96; ACons. A 16, k. 43r: Marcin pleban w Stawie, wikariusz, prokurator Władysława Oporowskiego kanonika gnieźnieńskiego, elekta wrocławskiego.

¹² O Marcinie – plebanie zob. M. Czyżak, *Wikariusze katedry gnieźnieńskiej jako plebani w I. połowie XV wieku*, [w:] *Kościół i duchowieństwo w średniowiecznej Polsce i na obszarach sąsiednich*, red. R. Biskup, A. Radziwiński, Toruń 2013, s. 39-40.

¹³ AAG, ACons. A 3, k. 20v; *Jana Łaskiego, arcybiskupa gnieźnieńskiego [...] Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej*, t. 1-2, Gniezno 1880-1881 (dalej cyt.: LB), t. 2, s. 84: *Borkowo wieś królewska niegdyś, [...] miała z dobroczynności niezawodnie monarchów polskich kościół parafialny przynajmniej już na początku wieku XV*.

¹⁴ AAG, ACons. A 5, k. 193v.

¹⁵ AAG, ACons. A 5, k. 200v, 23 X 1415, Marcin pleban *de Sompolno alias de Borkowo*; LB 1, s. 211-212, przyp. 2.

¹⁶ AAG, ACap. B 14, k. 88v; LB 1, s. 322-323; S. Kozierowski, *Szematyzm historyczny ustrojów parafialnych dzisiejszej archidiecezji gnieźnieńskiej*, Poznań 1934, s. 202-204.

Oporowskiego, biskupa elekta wrocławskiego¹⁷. Jeszcze 7 listopada 1436 r. prowadził przed oficjałem gnieźnieńskim sprawę przeciw Mikołajowi okupującemu jego kościół w Stawie¹⁸.

Być może doświadczenia nabyte w czasie remontów kościoła w Borkowie ułatwiły mu pełnienie funkcji prefekta budowy katedry gnieźnieńskiej. Dnia 5 sierpnia 1417 r. jako sukcentor katedry i *prepositus laborum ecclesie* zawarł umowę z Janem muratorem z Wrocławia na prace przy katedrze, wycenione na 20 grzywien: murator miał m.in. uzupełnić braki w oknach (maswerkach?) katedry, pokryć dachówką dwie kaplice i kruchtę przy głównym wejściu, wybudować dwa budynki na wzgórzu katedralnym¹⁹.

Zachowane źródła wyraziście ukazują także systematycznie wznoszącą się ścieżkę kariery notarialnej Marcina: w marcu 1412 r. został wspomniany w aktach konsystorza gnieźnieńskiego jako notariusz *imperiali auctoritate*, pojawiał się odtąd w konsystorzu jako prokurator stron²⁰. W 1418 r. pełnił funkcję pisarza oficjała gnieźnieńskiego Benedykta z Modły²¹, w 1420 r. zgodnie z postanowieniem statutu synodu wieluńskiego *De fide instrumentorum* wpisał swoje imię i znak notarialny do gnieźnieńskiej księgi admisji notariuszy publicznych i został dopuszczony przez oficjała Władysława Oporowskiego do wykonywania zawodu na terenie archidiecezji, a być może także całej prowincji gnieźnieńskiej. W jego znaku notarialnym widniała monstrancja ustawiona na trzech stopniach, z napisem w najniższym z nich „Maria sis propicia”²². Znaki z wezwaniem Maryjnym lub Chrystusa były w latach 20. XV w. jeszcze stosunkowo rzadkie (10% znaków), jednak ich liczba wzrastała dość szybko w kolejnych dziesięcioleciach: w latach 50. XV w. już 60% znaków zawierało jedno lub oba imiona lub też całą sentencję²³. W dokumencie z 21 lutego 1426 r. został nazwany protonotariuszem konsystorza²⁴. W tym samym roku został po raz pierwszy zastępcą – surogatem oficjała Benedykta z Modły, któremu jeszcze w 1414 r. jako notariusz publiczny

¹⁷ AAG, ACons. A 16, k. 43r.

¹⁸ AAG, ACons. A 17, k. 142r.

¹⁹ AAG, ACons. A 6, k. 157r. = AC 2, nr 96; M. Czyżak, *Kapituła*, s. 236-239.

²⁰ Np. 25 V 1412: prokurator Mikołaja Grosmana (A 3, k. 90r), 18 VI 1414: ustanowiony prokuratorem we wszystkich sprawach Spytka wójta w Kostrzynie (A 4, k. 88v), 4 XII 1414: prokurator Aleksandra prepozyta kapituły gnieźnieńskiej (A 4, k. 139r).

²¹ AAG, ACons. A 7, k. 60v (pisarz konsystorza).

²² K. Skupieński, *Notariat publiczny w średniowiecznej Polsce*, Lublin 1997, s. 102-109; A. Gąsiorowski, *Notariusze publiczni w Wielkopolsce schyłku wieków średnich. Katalog admisji w Gnieźnie i w Poznaniu 1420-1500*, Poznań 1993, s. 4-5, s. 41, nr 330; M. Czyżak, *Notariusze kapituły gnieźnieńskiej w pierwszej połowie XV wieku*, „Ecclesia. Studia z Dziejów Wielkopolski” 1 (2003), s. 14, 23, 29, 32.

²³ K. Skupieński, *Notariat*, s. 208-210.

²⁴ *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, wyd. [I. Zakrzewski], F. Piekosiński, A. Gąsiorowski [i inni], t. 1-11, Poznań 1877-1999 (dalej cyt.: KDW), t. 9, nr 1080 (protonotariusz).

spisał akt objęcia kanonii i prebendy w kapitule gnieźnieńskiej²⁵ (il. 1). Benedykt (oficjał w latach 1416-1420 i 1422-1437) powoływał go na swego surogata także w kolejnych latach: 1426, 1428, 1430, 1431-1435²⁶.

Podążając dalej wątkiem kariery notarialnej Marcina, trzeba wspomnieć, że w połowie 1422 r. kapituła katedralna powierzyła mu funkcję swego notariusza. Brak kart w metryce uniemożliwia dokładniejsze określenie daty objęcia przez niego tego urzędu: ostatnia zapiska jego poprzednika, Andrzeja z Kruszyna, przyszłego notariusza arcybiskupa Wojciecha Jastrzębca, pochodzi z 25 kwietnia 1422 r., pierwsza datowana zapiska wpisana jego ręką – z 22 sierpnia 1422 r.²⁷ (il. 2). Zakończył pracę notariusza nagle, w czasie wiosennej kapituły generalnej 1434 r.: wpisał jeszcze dekrety pierwszego dnia obrad (24 kwietnia 1434), po czym kanonicy *de voluntate propria* powołali na swego notariusza Adama ze Smolic, wikariusza katedry, o czym informuje zapiska na dole strony²⁸.

Niecałe dwa miesiące wcześniej, 1 marca 1434 r., papież Eugeniusz IV wystawił bullę confirmacyjną na biskupstwo włocławskie dla Władysława z Oporowa, scholastyka włocławskiego i elekta kapituły. W zapisce w aktach konsystorskich z tego samego dnia Marcin został nazwany prokuratorem Władysława Oporowskiego, elekta włocławskiego²⁹. Jego rezygnację z beneficjów gnieźnieńskich: wikarii, parafii w Stawie, należy wiązać z przejściem na służbę nowego biskupa włocławskiego, który jeszcze jako kanonik gnieźnieński mógł docenić zdolności i lojalność swego wikariusza.

Na zakończenie przedstawienia tego nurtu kariery kościelnej Marcina dodajmy, że trudnił się także przepisywaniem ksiąg³⁰. Jeszcze jako notariusz kapituły i wikariusz wpisał dwa kanony mszalne oraz noty teologiczne do rękopisu z *Historia vitae Beatae Mariae Virginis*³¹. Pierwszemu kanonowi towarzyszy obszerna glosa polska, wpisana nad tekstem łacińskim, jedna z 17 znanych w średnio-

²⁵ AAG, Dypl. Gn. 1, nr 331; KDW 5, nr 231.

²⁶ A. Gąsiorowski, I. Skierska, *Średniowieczni oficjałowie*, s. 70. Nominacja surogacka np. ACons. A 15, k. 114v, 2 VII 1433: ustanowiony surogatem w sprawach zwyczajnych.

²⁷ AAG, ACap. B 14, k. 91v (25 IV 1422), 95v (22 VIII 1422); M. Czyżak, *Notariusze*, s. 23.

²⁸ AAG, ACap. B 14, k. 149v.

²⁹ AAG, ACons. A 16, k. 43 (po raz ostatni z tytułami wikariusza gnieźnieńskiego i plebana w Stawie); Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa*, s. 287.

³⁰ K. Skupieński, *Notariat*, s. 129, przyp. 5; *Polska piszcząca w średniowieczu. Kopiści i kolofony rękopisów średniowiecznych ze zbiorów polskich*, t. 1: *Biblioteki Warszawy*, red. E. Potkowski, *Manuscripta Medii Aevi Poloniae*, 1, Warszawa 1993, s. 37, nr 43.

³¹ *Inwentarz rękopisów do połowy XVI wieku w zbiorach Biblioteki Narodowej*, oprac. J. Kaliszuk, S. Szyller, Warszawa 2012, BN 12627 III, s. 195-196 (kanon staropolski na kartach 68r-70v, łaciński na k. 72v-77r). Serdecznie dziękuję dr. hab. Jerzemu Kaliszukowi z Instytutu Historii Nauki PAN za udostępnienie roboczego opisu zawartości rękopisu, fotografie oraz cenne uwagi dotyczące budowy i treści kodeksu. Dziękuję także za wskazanie cytowanego niżej artykułu.

Item pndant dnd N lubuski de vallis arripuas et vno qnq
dempto capibus et comiti abunonibz an pnt et pntit pntal

Item pndant dnd pntit a vno qnq de vno qnq
et pntit a vno qnq de vno qnq

De dnt. dnt. dnt. dnt. dnt.

Item Statuta pntit dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt
pntit dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt
pntit dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt
pntit dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt
pntit dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt

Carolinus

Stephanus dnd

+ Purificans apud

Sancta Anna dnd

+ Annuncians apud

Assumptio dnd

Santa Trinitas

Corpus xpi

Santa Johis bap

Beati stephani dnt apud

Petri et pauli aplos

Assumptio marie

Assumptio aplos

Assumptio apud 1 fto

Nativitas

+ Sancti

Hedwig

Annuncians dnt dnt dnt

Assumptio dnt dnt dnt

Assumptio dnt dnt dnt

Duplex et pnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt dnt

+ Ieroni doctori egregij

wiecznej historii tego tekstu³². Kanon łaciński (wpisany na kolejnych kartach) kończy kolofon jego ręki: *Explicit canon per manus eiusdem Martini de Goloczino moranti in Raczanisz. Et est finitus Sabbato die in vigilia Conversionis sancti Pauli. Sub anno Domini millesimo CCCC^o XXX° III°*³³ (il. 3). Ta część rękopisu powstała zatem 24 stycznia 1433 r. w Raciążu – przypuszczalnie w dzisiejszym Raciążku, ówczesnej stolicy klucza raciańskiego dóbr biskupstwa wrocławskiego³⁴.

Wydaje się, że wśród różnorodnych tekstów (fragmentów formularzy mszalnych, komentarzy i wypisów teologicznych, not katechizmowych), zebranych w oprawionym w XIX w. rękopisie, Marcinowi można przypisać (na podstawie podobieństwa ręki pisarskiej) także fragment komentarza do Dziesięciu Przykazań (Pseudo-Augustinus, *Expositio decem praeceptorum*)³⁵.

Na jego dalszej karierze kościelnej położyła się cieniem – nie z jego winy – sprawa o archidiaconat pomorski w kapitule wrocławskiej.

Instytucję kanoniczną na archidiaconię, wakującą po śmierci Macieja Czingerera otrzymał z rąk biskupa Władysława Oporowskiego 26 marca 1436 r. Akt inwestytury miał miejsce w domu dziekana kapituły wrocławskiej i kanonika gnieźnieńskiego Jana z Niewiesza³⁶. Powierzenie Marcinowi z Gołocin urzędu archidiacona z jurysdykcją kościelną: m.in. prawem do wizytowania parafii i duchowieństwa, na terenie państwa zakonu krzyżackiego (Zakon kwestionował przynależność Pomorza do diecezji wrocławskiej), wynikało z pewnością z zaufania biskupa do dawnego notariusza kapituły i surogata oficjała, jego kompetencji prawniczych i talentów dyplomatycznych³⁷. W 1. połowie XV w. o obsadzie tej prałatury decydowali na przemian (*per turnum*) biskup i kapituła wrocławska³⁸.

³² W.R. Rzepka, W. Wydra, *Staropolski kanon mszy z 1433 roku*, „Slavia Occidentalis” 5 (1988), s. 99-112. Na s. 105-112 transliteracja i transkrypcja staropolskiego kanonu.

³³ BN 12627 III, k. 79v.

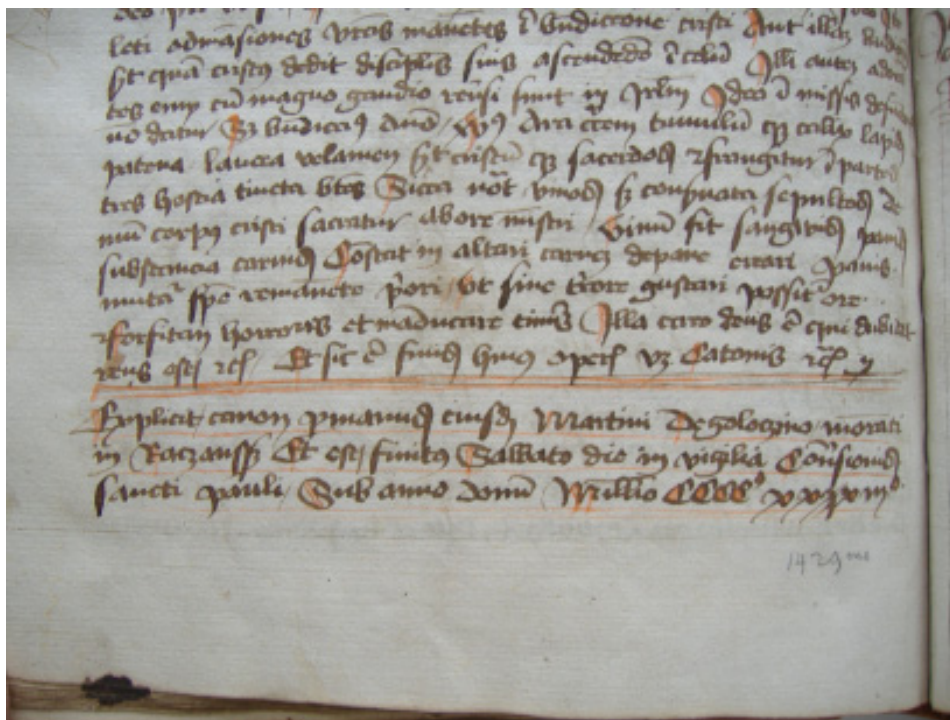
³⁴ W.R. Rzepka, W. Wydra, *Staropolski kanon mszy z 1433 roku*, s. 100: autorzy słusznie odczytują trudną w interpretacji datę roczną jako 1433 r., w tym roku sobota rzeczywiście wypadła w wigilię święta Nawrócenia św. Pawła. „Goloczino” identyfikują jako Gołocin w gminie Zawidz (powiat sierpecki), Raciąż jako miasto koło Sierpca ze względu na bliskość Gołocina, choć wskazują także na inne możliwości identyfikacji: Raciążek (powiat aleksandrowski) i Raciąż (powiat tucholski); por. *Polska piszcząca w średniowieczu*, s. 37, nr 43.

³⁵ BN 12627 III, k. 24r-25r. Bardzo dziękuję za wskazanie tego tekstu dr. J. Kaliszukowi.

³⁶ J. Fijałek, *O archidiaconach pomorskich*, s. 126. Edycja dokumentu: tamże, nr 2, s. 162.

³⁷ S. Librowski, *Kapituła katedralna wrocławska. Zarys dziejów i organizacji*, Wrocław 1949, s. 93-95. O dążeniu zakonu krzyżackiego do wyłączenia archidiaconatu pomorskiego (i części wrocławskiego) spod jurysdykcji biskupów wrocławskich i stworzenia osobnej diecezji zob. Z. Wilk-Woś, *W sprawie sporu o dwór biskupów wrocławskich na Biskupiej Górze pod Gdańskiem w 1 połowie XV w.*, [w:] *Biskupi, lennicy, żeglarze*, red. B. Śliwiński, Gdańsk 2003, s. 309-320; eadem, *Władysław z Oporowa*, s. 289-290.

³⁸ A. Radziwiński, *Duchowieństwo kapituł katedralnych w Polsce XIV i XV w. na tle porównawczym: studium nad rekrutacją i drogami awansu*, Toruń 1995, s. 175; idem, *Kapituła i duchow-*

Il. 3. Biblioteka Narodowa, 12627 III, k. 79v

Kolofon kończący kanon mszy św., Raciążek (?), 24 I 1433, ręka Marcina z Gołocic.

Fot. J. Kaliszuk

Nominacja ta była także efektem stabilizacji stosunków kościelnych w krzyżackiej części diecezji włocławskiej i archidiecezji gnieźnieńskiej po traktacie pokojowym w Brześciu Kujawskim (31 grudnia 1435). Niecały rok wcześniej, w czasie „finalizowania rokowań pokojowych z Zakonem”, wrócił na urząd oficjała i wikariusza „in spiritualibus et temporalibus” arcybiskupa gnieźnieńskiego w Kamieniu Krajeńskim Szymon ze Stawu, w latach 1434-1435 oficjał pomorski zapewne z upoważnienia biskupa Oporowskiego³⁹. Dnia 7 kwietnia 1436 r. zgodnie z postanowieniami traktatu biskup Oporowski upoważnił Świętosława z Wrzący archidiacona (1435-1471) i późniejszego długoletniego oficjała i wi-

wieństwo katedralne w średniowiecznym Włocławku, [w:] *Włocławek. Dzieje miasta*, red. J. Staszewski, t. 1: *Od początków do 1918 r.*, Włocławek 1999, s. 83-84.

³⁹ A. Gąsiorowski, I. Skierska, *Szymon ze Stawu*, s. 283; *ciż*, *Początki oficjalu kamińskiego archidiecezji gnieźnieńskiej*, „Kwartalnik Historyczny” 103 (1996), z. 2, s. 19. Bardzo dziękuję Profesorowi Antoniemu Gąsiorowskiemu za zwrócenie uwagi na szerszy kontekst powierzenia archidiaconatu pomorskiego Marciniowi z Gołocic.

kariusza generalnego wrocławskiego do odebrania od wielkiego mistrza czynszów ze wsi stołu biskupiego i dziesięcin biskupich z terenu państwa zakonnego – pobieranych bezprawnie przez Krzyżaków od 1433 r.⁴⁰

Wróćmy do sporu o archidiaconat. Dnia 14 marca 1436 r. prowizję papieską na ten urząd otrzymał także Stefan Vorrath z gdańskiej rodziny radzieckiej⁴¹. Korzystając z prawa do objęcia beneficjum, zajął dobra i dochody archidiaconatu na Pomorzu: wieś Wardzin z lasem i jeziorem oraz czynsz z parafii Osiecz (obecnie Osieki Lęborskie) w wysokości 10 grzywien pruskich⁴². Stało się to przyczyną długotrwałego sporu obu duchownych: tytulariuszy tego samego beneficjum, w kurii papieża Eugeniusza IV, i problemów Marcina w kapitule wrocławskiej⁴³.

Z tytułem archidiacona poświadczył dokument Świętosława z Wrzący z datą 7 stycznia 1437 r.⁴⁴ W styczniu 1438 r. uczestniczył w posiedzeniu kapituły generalnej we Wrocławku, zwoływanej na święto Epifanii; zlecono wówczas m.in. prokuratorom kapituły, aby wypłacili mu roczną pensję 20 grzywien należną z racji posiadania prebendy archidiacona⁴⁵. Wiosną tego samego roku wyruszył (w sprawie archidiaconatu?) do Ferrary, gdzie trwał sobór powszechny, przywiózł ze sobą brewe odpustowe papieża Eugeniusza IV dla szpitala św. Jakuba w Gdańsku z datą 26 kwietnia 1438 r., został nazwany przy tej okazji oficjałem pomorskim i archidiaconem⁴⁶. W kolejnym roku, podążając za kurią papieską, udał się do Florencji, gdzie od stycznia 1439 r. obradował sobór przeniesiony z Ferrary: uzyskał przychylny wyrok audytora papieskiego w sprawie archidiaconatu i man-

⁴⁰ Z. Wilk-Woś, *W sprawie sporu*, s. 314-316; eadem, *Władysław z Oporowa*, s. 290-294.

⁴¹ *Repertorium Germanicum* online, RG V 08470, <http://rg-online.dhi-roma.it/RG/5/8470> [dostęp: 17.06.2017]; *Bullarium Poloniae*, t. 1-7, ed. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś [i in.], Romae–Lublina 1982-2006 (dalej cyt.: BP), t. 5, nr 500.

⁴² O dobra te toczył spór ze Stefanem jeszcze następca Marcina z Gołocic na archidiaconacie – Paweł Legendorf, zob. BP 6, nr 235, 588 (1449-1451). O uposażeniu archidiaconatu: H. Freytag, *Das Archidiaconat Pommerellen der Diözese Wloclawek im Mittelalter*, „Altpreussische Monatsschrift” 41 (1904), s. 226, przyp. 3; S. Librowski, *Kapituła katedralna wrocławska*, s. 44.

⁴³ P. Kriedte, *Die Herrschaft der Bischöfe von Wloclawek in Pommerellen: von den Anfängen bis zum Jahre 1409*, Göttingen 1974, s. 349-350, przyp. 20.

⁴⁴ *Codex diplomaticus Poloniae*, t. 2, cz. 2, ed. L. Rzyszczyński, A. Muczkowski, Varsoviae 1852, nr 390, s. 488 (*presentibus [...] Martino archidiacono Pomeranie*).

⁴⁵ *Metrica capituli Wladislaviensis antiquissima (1435-1518)*, ed. A. Gąsiorowski (CD-ROM, Archiwum Diecezjalne – Wrocław. Elektroniczna edycja faksymilowa. Księga nr 215), Poznań–Kórnik 2001, k. 19v; A. Gąsiorowski, *Kanonicy wrocławscy w najstarszej metryce kapitulnej (1435-1500)*, [w:] *Duchowieństwo kapitulne w Polsce średniowiecznej i wczesnonowożytnej. Studia nad pochodzeniem i funkcjonowaniem elity kościelnej*, red. A. Radziwiński, Toruń 2000, s. 24-25, 44.

⁴⁶ T. Hirsch, *Die Ober-Pfarrkirche von St. Marien in Danzig in ihren Denkmälern und in ihren Beziehungen zum kirchlichen Leben Danzigs überhaupt*, t. 1, Danzig 1843, s. 83, przyp. 2; J. Fijałek, *O archidiaconach pomorskich*, s. 136-137.

dat papieski z 23 października 1439 r. nakazujący wprowadzenie go w posiadanie tego beneficjum⁴⁷.

W tym czasie powstały zapewne akta sporu: *Positiones et articuli*, złożone przez prokuratora Marcina w kurii Eugeniusza IV, wpisane na karty kodeksu znajdującego się obecnie w Bibliotece Narodowej w Wiedniu (wcześniej w klasztorze kanoników regularnych w Herzogenburgu), razem z innymi dokumentami powstałymi w czasie obrad soboru⁴⁸. Jeden z nich informuje, że 29 listopada 1439 r. przed florenckim kościołem Santa Maria Novella doktor dekretów Jan Karschaw przekazał Marcinowi z Gołocic archidiakonowi pomorskiemu 31 florenów⁴⁹. Jan Karschaw w latach 20. XV w. pełnił funkcję syndyka Gdańska w kurii rzymskiej, a w 1439 r. – prokuratora grafa Fryderyka II von Cilli. Zmarł w kurii przed 18 maja 1441 r.⁵⁰ Wpisy dotyczące wspomnianego grafa, a także samego Jana Karschawa, pozwalają przypuszczać, że kodeks powstał z jego inicjatywy we Florencji około 1440 r.

Marcin uczestniczył, jak się zdaje, w posiedzeniu kapituły we Włocławku 9 marca 1440 r.: tego dnia kanonicy udzielili mu upomnienia, aby wobec sporu ze Stefanem poręczył, że nie grożą im z tego powodu żadne konsekwencje prawne, a kiedy odmówił – wstrzymali mu dystrybucje codzienne oraz roczną pensję i pozbawili prawa wstępu do kapitulnicy aż do zakończenia sporu⁵¹. Uznali zatem, że jako „litigioso” – pozostającym w sporze – nie przysługują mu dochody prebendy i prawo głosu na posiedzeniach kapituły, przyznawane tylko kanonikom „pacificis” – nie prowadzącym sporu o beneficjum⁵². Uczestniczył jednak w posiedzeniu kapituły generalnej 17 sierpnia 1440 r., uznano zatem, że spór został zakończony (?)⁵³. Nota w gnieźnieńskich aktach konsystorskich z 9 kwiet-

⁴⁷ BP 5, nr 973.

⁴⁸ J. Fijałek, *O archidiakonach pomorskich*, s. 128-130. Edycja aktu inwestytury i *Positiones*, tamże, s. 162-168, nr 2. Skrócony opis rękopisu 4139 wraz z danymi bibliograficznymi podaje katalog elektroniczny Austriackiej Biblioteki Narodowej: <https://www.onb.ac.at/>. Zob. też M. Denis, *Codices Manuscripti Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Latini Aliarumque Occidentis Linguarum*, vol. I, pars III, Vindobonae 1795, kol. 2795-2797: cod. 205 (obecnie 4139), k. 271r-274v: *Variae transactiones ad concilium Florentinum pertinentes*, k. 271r-272r: akt inwestytury oraz *Positiones; Tabulae codicum manu scriptorum praeter graecos et orientales in Bibliotheca Palatina Vindobonensi asservatorum*, ed. Academia Caesarea Vindobonensis, t. 3, Vindobonae 1869, s. 178-180.

⁴⁹ M. Denis, *Codices Manuscripti*, kol. 2796-2797, k. 274v (*Syngrapha per quam Johannes Karschaw decret. doctor credidit Martino Pauli de Stals Pomeraniae archidiacono triginta et unum aureos florenos*).

⁵⁰ T. Hirsch, *Die Ober-Pfarrkirche von St. Marien in Danzig*, t. 1, s. 80-81; A. Sohn, *Deutsche Prokuratoren an der Römischen Kurie in der Frührenaissance (1431-1474)*, Köln 1997, s. 373.

⁵¹ *Metrica capituli Wladislaviensis antiquissima*, k. 24rv (*Suspensio domini Martini archidiaconi Pomeranie*).

⁵² Szerzej o warunkach dopuszczenia recypowanych kanoników do obrad kapitulnych i dochodów prebendy, tj. o kapitulnej admisji, M. Czyżak, *Kapituła*, s. 51-55.

⁵³ *Metrica capituli Wladislaviensis antiquissima*, k. 25r; A. Gąsiorowski, *Kanonicy włocławscy*, s. 25.

nia 1442 r. nazywa go archidiakonem pomorskim i prokuratorem kapituły włocławskiej⁵⁴. W styczniu 1443 r. w czasie ponownego podziału prebend włocławskich, pozostających od czasu reformy w 1410 r. pod wspólnym zarządem kapituły, otrzymał w zarząd *ad tempora vitae* bogatą prebendę Chumanino⁵⁵.

Tymczasem Stefan Vorrath odwołał się do obradującego soboru bazylejskiego, w maju 1440 r. został inkorporowany do soboru⁵⁶. Uważał się za archidiakona jeszcze w latach 60. XV w.: w rękopisie Biblioteki Gdańskiej PAN zachowały się (jako wyklejki górnej i dolnej okładziny) odpisy dwóch jego pism z roku 1460 lub 1461, skierowanych m.in. do rady miasta Gdańska, w których nazywa siebie archidiakonem od 26 lat i skarży się na próby odebrania mu urzędu przez następców Marcina, m.in. Pawła Legendorfa⁵⁷.

Marcin równolegle z urzędem archidiakona sprawował, z nominacji biskupa Oporowskiego, funkcję oficjała pomorskiego: w październiku 1437 r. przebywał w tej roli razem z delegacją kapituły w Gdańsku, aby rozgraniczyć posiadłości biskupie i miasto. Jako oficjał wspomniany został w aktach kapituły jeszcze w styczniu 1443 r.⁵⁸ W złączeniu w osobie Marcina – urzędu archidiakona, obdarzonego władzą wizytacji, z urzędem oficjała dysponującego faktycznymi kompetencjami sądowymi, można dostrzec próbę wzmocnienia pozycji biskupa włocławskiego na Pomorzu Gdańskim⁵⁹. Zakon krzyżacki dążył bowiem do podporządkowania oficjała swojej zwierzchności: uzyskał w tej sprawie mandat Marcina V (1429) i ponownie – na prośbę mieszczan, zapewne w związku z powołaniem Marcina – soboru bazylejskiego (1439), nakazujący stały pobyt oficjała w Gdańsku, ze względu na niebezpieczeństwa podróży gdańszczan i mieszkańców Pomorza do sądu konsystorskiego we Włocławku. Ostatecznie, pomimo oporu biskupów włocławskich, być może jeszcze w 1 połowie XV w., z oficjalu pomorskiego wyodrębnił się oficjulat gdański⁶⁰.

Marcin zmarł zapewne na początku 1448 r. Dnia 10 października 1448 r. prowidzę papieską na archidiakoniat wakujący po śmierci Marcina, otrzymany już

⁵⁴ AAG, ACons. A 42, k. 59v.

⁵⁵ AC 1, nr 1156 (10 I 1443, *Item domino Martino officiali prebenda Chomanino pro XLII sexagenis, defalcato corpore solvat XXXIV ½ marcas*).

⁵⁶ J. Fijałek, *O archidiakonach pomorskich*, s. 137, 151; P. Kriedte, *Die Herrschaft*, s. 350, przyp. 20.

⁵⁷ O. Günther, *Die Handschriften der Kirchenbibliothek von St. Marien in Danzig*, Katalog der Handschriften der Danziger Stadtbibliothek, t. 5, Danzig 1921, Ms. Mar. F 220, s. 203-204.

⁵⁸ AC 1, nr 1156; J. Fijałek, *O archidiakonach pomorskich*, s. 133, 137, 155.

⁵⁹ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa*, s. 294-295.

⁶⁰ T. Hirsch, *Die Ober-Pfarrkirche von St. Marien in Danzig*, s. 80-84, s. 5-9 (Beilage II, III); J. Fijałek, *O archidiakonach pomorskich*, s. 133-137, s. 168-172 (Nr 3-4); M. Biskup, [w:] *Historia Gdańska*, t. 1: *do roku 1454*, red. E. Cieślak, Gdańsk 1978, s. 460-461, 610-611 (oficjałem był zwyczajowo proboszcz przy kościele św. Katarzyny na Starym Mieście Gdańsku); Z. Wilk-Woś, *W sprawie sporu*, s. 317-318.

wcześniej *auctoritate ordinaria*, uzyskał rezydujący w kurii rzymskiej Paweł Legendorf. Już 2 marca 1448 r. w prowizji na kanonię warmińską został nazwany archidiakonem pomorskim⁶¹.

Bogata, zróżnicowana, nieraz zaskakująca kariera kościelna Marcina z Gołocic obfituje w beneficja, urzędy i funkcje. Na ścieżce jego kariery notarialnej wymienimy funkcje prokuratora w konsystorzu gnieźnieńskim, notariusza konsystorza i kapituły gnieźnieńskiej, zastępstwo oficjała gnieźnieńskiego i urząd oficjała pomorskiego. Na drodze kariery beneficjalnej: wikariat katedry gnieźnieńskiej (z urzędami sukcentora chóru i prefekta budowy katedry), trzy parafie (Borków, Sompolno, Staw), archidiakoniat pomorski. Trzeba także podkreślić, że jako jeden z niewielu wikariuszy objął – z nadania biskupa Oporowskiego – prałaturę katedralną, archidiakoniat pomorską, z jurysdykcją kościelną na wymagającym dużej zręczności dyplomatycznej terenie państwa zakonnego. Z badań nad wikariuszami katedry gnieźnieńskiej w 1 połowie XV w. wynika, że tylko dziewięciu z grupy przynajmniej 106 wikariuszy gnieźnieńskich osiągnęło prebendę w kapitule katedralnej, w tym tylko dwóch – prałaturę: Mirosław z Brudzewa, przyszły biskup nominat poznański (zm. 1427), kustodię i prepozyturę gnieźnieńską, Tomasz z Książa (zm. między 9 września 1471 a 3 maja 1473) kancelarię plocką i archidiakoniat pułtuski⁶². Wszyscy byli notariuszami publicznymi lub, jak Mirosław z Brudzewa, boloński doktor dekretów, dysponowali dobrym przygotowaniem prawniczym. Z pewnością tę drogę kariery kościelnej – przez notariat – wybierali uzdolnieni chłopcy z rodzin drobnoszlacheckich lub mieszczańskich. Zostawali potem notariuszami konsystorza i (lub) kapituły gnieźnieńskiej, surrogatami oficjałów, niekiedy oficjałami okręgowymi w archidiecezji gnieźnieńskiej, pełnili funkcje notarialne w kancelariach biskupów i arcybiskupa Jastrzębca – by zakończyć karierę, przynoszącą najwyższe z możliwych dla nich dochody i prestiż, prebendą kapitulną. Predyspozycje intelektualne i umiejętności notarialne oraz, bardzo często, protekcja biskupia, otwierały im drogę do imponującej nie-raz kariery kościelnej, której nie gwarantowało samo tylko pochodzenie stanowe i status majątkowy⁶³.

⁶¹ BP 6, nr 835, 836; *Słownik biograficzny kapituły warmińskiej*, red. J. Guzowski, autorzy hasel T. Borawska [i in.], Olsztyn 1996, s. 145; A. Gąsiorowski, *Kanonicy włocławscy*, s. 16-17.

⁶² A. Radziwiński, *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej plockiej w XIV i I połowie XV wieku. Studium prozopograficzne*, t. 1: *Prałaci*, t. 2: *Kanonicy*, Toruń 1991-1993, t. 1, s. 16, 150-152; M. Czyżak, *Kapituła*, s. 375-376.

⁶³ Por. K. Skupieński, *Notariat*, s. 112: *Na poziom kanonika katedralnego dostawał się tylko co czternasty z ogólnej liczby [admisjonowanych notariuszy]*, s. 117, 248.

BIBLIOGRAFIA

Źródła rękopiśmienne

Gniezno, Archiwum Archidiecezjalne

Acta capituli Gnesnensis, księga B 14

Acta causarum consistorii Gnesnensis, księgi: A 3, A 4, A 5, A 6, A 7, A 15, A 16, A 17, A 42; E 40.

Dyplomy Gnieźnieńskie 1, nr 331

Biblioteka Narodowa

BN 12627 III.

Źródła drukowane

Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta, ed. B. Ulanowski, t. 1, *Acta capitulorum Gneznensis, Poznaniensis et Vladislaviensis* (1408-1530), t. 2, *Acta iudiciorum ecclesiasticorum dioecesum Gneznensis et Poznaniensis* (1403-1530), Kraków 1894, 1901 (Monumenta Medii Aevi Historica; t. 13, 16).

Bullarium Poloniae, t. 1-7, ed. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś [i in.], Romae–Lublina 1982-2006.

Codex diplomaticus Poloniae, t. 1-2, ed. L. Ryszczewski, A. Muczkowski, Varsoviae 1847, 1848, 1852.

Jana Łaskiego, arcybiskupa gnieźnieńskiego [...] Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej, t. 1-2, Gniezno 1880-1881.

Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, wyd. [I. Zakrzewski], F. Piekosiński, A. Gąsiorowski [i in.], t. 1-11, Poznań 1877-1999.

Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400-1508. Biblioteka Jagiellońska rkp. 258, t. 1-2, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, przy współpracy R. Grzesika, Kraków 2004.

Dokumenty elektroniczne

Repertorium Germanicum online. Dostępne [w:] <http://www.romana-repertoria.net/993.html>

Metrica capituli Vladislaviensis antiquissima (1435-1518), ed. A. Gąsiorowski (CD-ROM, Archiwum Diecezjalne – Włocławek. Elektroniczna edycja faksymilowa. Księga nr 215), Poznań–Kórnik 2001.

Literatura

Biskup M., *Pod panowaniem krzyżackim (od 1308 r. do 1454 r.)*, [w:] *Historia Gdańska*, t. 1: *do roku 1454*, red. E. Cieślak, Gdańsk 1978, s. 337-627, 638-642, 660-673.

Chodyński S., *Organy, śpiew i muzyka w kościele katedralnym włocławskim*, Włocławek 1902.

- Chodyński S., *Wikariusze katedry wrocławskiej*, Włocławek 1912.
- Czyżak M., *Kapituła katedralna w Gnieźnie w świetle metryki z lat 1408-1448*, Poznań 2003.
- Czyżak M., *Notariusze kapituły gnieźnieńskiej w pierwszej połowie XV wieku*, „Ecclesia. Studia z Dziejów Wielkopolski” 1 (2003), s. 7-34.
- Czyżak M., *Wikariusze katedry gnieźnieńskiej jako plebani w 1. połowie XV wieku*, [w:] *Kościół i duchowieństwo w średniowiecznej Polsce i na obszarach sąsiednich*, red. R. Biskup, A. Radziwiński, Toruń 2013, s. 29-51.
- Denis M., *Codices Manuscripti Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Latini Aliarumque Occidentis Linguarum*, vol. I, pars III, Vindobonae 1795.
- Fijałek J., *O archidiakonach pomorskich i urzędnikach biskupich w archidiakonacie pomorskim archidiecezji wrocławskiej w XII-XV wieku*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu” 6 (1899), s. 125-172.
- Freytag H., *Das Archidiakonats Pommerellen der Diözese Wloclawek im Mittelalter*, „Alt-preussische Monatsschrift” 41 (1904), s. 204-233.
- Gąsiorowski A., *Kanonicy wrocławscy w najstarszej metryce kapitulnej (1435-1500)*, [w:] *Duchowieństwo kapitulne w Polsce średniowiecznej i wczesnonowożytnej. Studia nad pochodzeniem i funkcjonowaniem elity kościelnej*, red. A. Radziwiński, Toruń 2000, s. 9-51.
- Gąsiorowski A., *Notariusze publiczni w Wielkopolsce schyłku wieków średnich. Katalog admisyj w Gnieźnie i w Poznaniu 1420-1500*, Poznań 1993.
- Gąsiorowski A., Skierska I., *Początki oficjalu kamieńskiego archidiecezji gnieźnieńskiej*, „Kwartalnik Historyczny” 103 (1996), z. 2, s. 3-21.
- Gąsiorowski A., Skierska I., *Szymon ze Stawu (zm. przed lub w 1452), kanonik łęczycki i kaliski, oficjał i wikariusz kamieński, pomorski i kaliski*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 50, Warszawa–Kraków 2015, s. 282-284.
- Gąsiorowski A., Skierska I., *Średniowieczni oficjale gnieźnieńscy*, „Roczniki Historyczne” 61 (1995), s. 37-86.
- Günther O., *Die Handschriften der Kirchenbibliothek von St. Marien in Danzig*, Katalog der Handschriften der Danziger Stadtbibliothek, t. 5, Danzig 1921.
- Hirsch T., *Die Ober-Pfarrkirche von St. Marien in Danzig in ihren Denkmälern und in ihren Beziehungen zum kirchlichen Leben Danzigs überhaupt*, t. 1-2, Danzig 1843.
- Inwentarz rękopisów do połowy XVI wieku w zbiorach Biblioteki Narodowej*, oprac. J. Kaliszuk, S. Szyller, Warszawa 2012.
- Korytkowski J., *Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych*, t. 1-4, Gniezno 1883.
- Kozierowski S., *Szematyzm historyczny ustrojów parafialnych dzisiejszej archidiecezji gnieźnieńskiej*, Poznań 1934.
- Kriedte P., *Die Herrschaft der Bischöfe von Wloclawek in Pommerellen: von den Anfängen bis zum Jahre 1409*, Göttingen 1974.
- Librowski S., *Kapituła katedralna wrocławska. Zarys dziejów i organizacji*, Włocławek 1949.

- Lutyński K., *Kapituła katedralna w Poznaniu w XVI w. Organizacja i majątek*, Poznań 2003.
- Nowacki J., *Kościół katedralny w Poznaniu*, Dzieje Archidiecezji Poznańskiej, t. 1, Poznań 1959.
- Nowak T., *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003.
- Polska pisząca w średniowieczu. Kopiści i kolofony rękopisów średniowiecznych ze zbiorów polskich*, t. 1, Biblioteki Warszawy, red. E. Potkowski, Manuscripta Medii Aevi Poloniae, 1, Warszawa 1993.
- Radziwiński A., *Duchowieństwo kapituł katedralnych w Polsce XIV i XV w na tle porównawczym: studium nad rekrutacją i drogami awansu*, Toruń 1995.
- Radziwiński A., *Kapituła i duchowieństwo katedralne w średniowiecznym Włocławku*, [w:] *Włocławek. Dzieje miasta*, red. J. Staszewski, t. 1: *Od początków do 1918 r.*, Włocławek 1999, s. 73-86.
- Radziwiński A., *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i I połowie XV wieku. Studium prozopograficzne*, t. 1: *Prałaci*, t. 2: *Kanonicy*, Toruń 1991-1993.
- Rzepka W.R., Wydra W., *Staropolski kanon mszy z 1433 roku*, „Slavia Occidentalis” 5 (1988), s. 99-112.
- Skupiński K., *Notariat publiczny w średniowiecznej Polsce*, Lublin 1997.
- Słownik biograficzny kapituły warmińskiej*, red. J. Guzowski, autorzy haseł: T. Borawska [i in.], Olsztyn 1996.
- Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce*, t. 1-7, red. M. Plezia, Wrocław 1953-1992, t. 7-8, red. K. Weysenhoff-Brożkova, t. 8-, red. M. Rzepiela, Kraków 1992-.
- Sohn A., *Deutsche Prokuratoren an der Römischen Kurie in der Frührenaissance (1431-1474)*, Köln 1997.
- Stopka K., *Szkoły katedralne metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu. Studia nad kształceniem kleru polskiego w wiekach średnich*, Kraków 1994.
- Tabulae codicum manu scriptorum praeter graecos et orientales in Bibliotheca Palatina Vindobonensi asservatorum*, ed. Academia Caesarea Vindobonensis, t. 3, Vindobonae 1869.
- Wilk-Woś Z., *W sprawie sporu o dwór biskupów włocławskich na Biskupiej Górze pod Gdańskiem w I połowie XV w.*, [w:] *Biskupi, lennicy, żeglarze*, red. B. Śliwiński, Gdańsk 2003, s. 309-320.
- Wilk-Woś Z., *Władysław z Oporowa (ok. 1495-1453) podkanclerzy królewski, biskup włocławski i arcybiskup gnieźnieński*, „Studia Claramontana” 21 (2003), s. 176-449.

ABSTRACT

The article presents the person of Marcin son of Paweł of Gołocice, descendant of the minor gentry of Łęczyca. The author describes his career as notary (notary *imperiali auctoritate*, notary of the Gniezno consistory and chapter, surrogate of the Gniezno official and official of Pomerania)

and beneficiary (parson of Borkowo, Sompolno and Staw, vicar of the Gniezno cathedral, Pomeranian archdeacon in the Włocławek chapter).

On the one hand, emphasis is placed on Marcin's personal talents which enabled him to perform various offices and functions in the service of the Gniezno college of vicars, cathedral and chapter (watchmaker, succentor of the cathedral choir, prefect of the construction of the cathedral). On the other hand, attention is drawn to the patronage of Władysław Oporowski, a Gniezno canon and bishop of Włocławek (1434-1449), thanks to whom Marcin of Gołocice, as one of three out of 106 vicars of the Gniezno cathedral, in the first half of the 15th century obtained prelatry of the cathedral chapter and was nominated Pomeranian archdeacon in the Włocławek chapter.

Marcin of Gołocice is also the only known vicar-scriptor, the author of the inscription of the canon of the Holy Mass with a detailed Polish gloss in a manuscript which is now property of the National Library of Poland.

Keywords

Marcin son of Paweł of Gołocice (d. 1448); cathedral vicar and notary of the Gniezno chapter; Pomeranian archdeacon and official; scriptor of the canon of the Holy Mass